

Wewnętrzne zróżnicowanie sektora

Podstawowe fakty o branżach sektora organizacji pozarządowych w Polsce

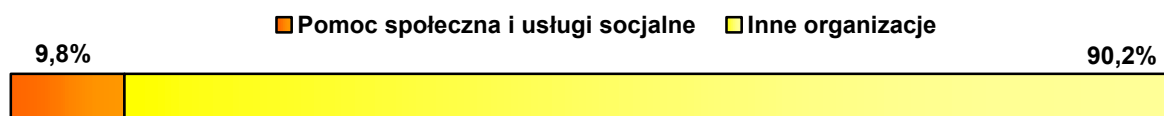
POMOC SPOŁECZNA, USŁUGI SOCJALNE

Jan Herbst

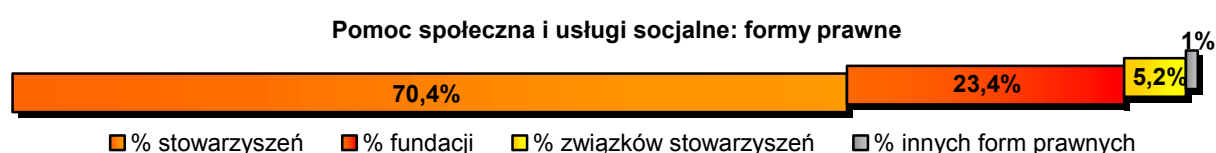
Stowarzyszenie Klon/Jawor, marzec 2005

D. POMOC SPOŁECZNA, USŁUGI SOCJALNE

1. LICZBA ORGANIZACJI: można szacować, że aktywnych organizacji zajmujących się przede wszystkim pomocą społeczną i usługami socjalnymi działa dziś w Polsce ponad 4,5 tysiąca, co stanowi ok. 10% całego sektora pozarządowego. Kolejne 15% organizacji deklaruje, że jest to istotny, choć nie najistotniejszy obszar ich działalności. Te, dla których jest to obszar podstawowy, najczęściej prowadzą działania związane z pomocą osobom niepełnosprawnym lub chorym (46% organizacji wskazujących pomoc społeczną i usługi socjalne jako najważniejsze pole swojej działalności), oraz ze wspomaganiem rodzin niewydolnych wychowawczo, znajdujących się w trudnej sytuacji materialnej, lub patologicznych (45%). 42% organizacji tego typu zajmuje się także pomocą osobom skrajnie ubogim. Mniej więcej co 3 pomaga osobom starszym (32%), lub niesie pomoc osobom uzależnionym i ich bliskim (30%). Podobna liczba organizacji pomocy społecznej i usług socjalnych (30%) prowadzi lub wspiera domy dziecka, rodziny zastępcze, świadczy usługi adopcyjne, niesie pomoc sierotom, lub oferuje inne usługi socjalne adresowane do dzieci i młodzieży. 1 na 4 (25%) organizacje wskazuje, że zajmuje się zorganizowaną dystrybucją darów rzeczowych, odzieży i żywności oraz wsparcia finansowego, a 1 na 5 (20%) prowadzi schroniska dla bezdomnych lub pomaga im w inny sposób. 10% prowadzi działania mające na celu pomoc ofiarom klęsk żywiołowych, a 2% pomaga uchodźcom.

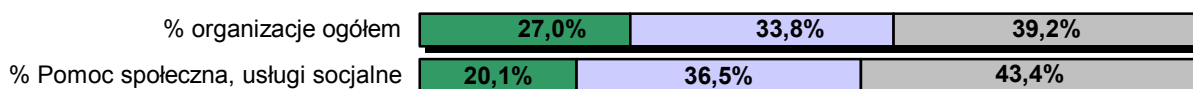

2. FORMY PRAWNE: Niewielka liczebność omawianej kategorii organizacji każe traktować dane na ich temat jako bardzo przybliżone. Jak z nich wynika, prawie co 4 organizacja zajmująca się głównie pomocą społeczną i usługami socjalnymi (23%) to fundacja (wśród wszystkich organizacji fundacji jest 13%). 70% organizacji tego typu przyjęło formę prawną stowarzyszeń. Inne formy prawne (związki stowarzyszeń, organizacje działające na podstawie umowy Państwo – Kościół) występują wśród organizacji tego typu znacznie rzadziej (trzeba przy tym pamiętać, że organizacje kościoła katolickiego lub związane z innymi kościołami praktycznie nie zostały objęte badaniem Stowarzyszenia Klon/Jawor).

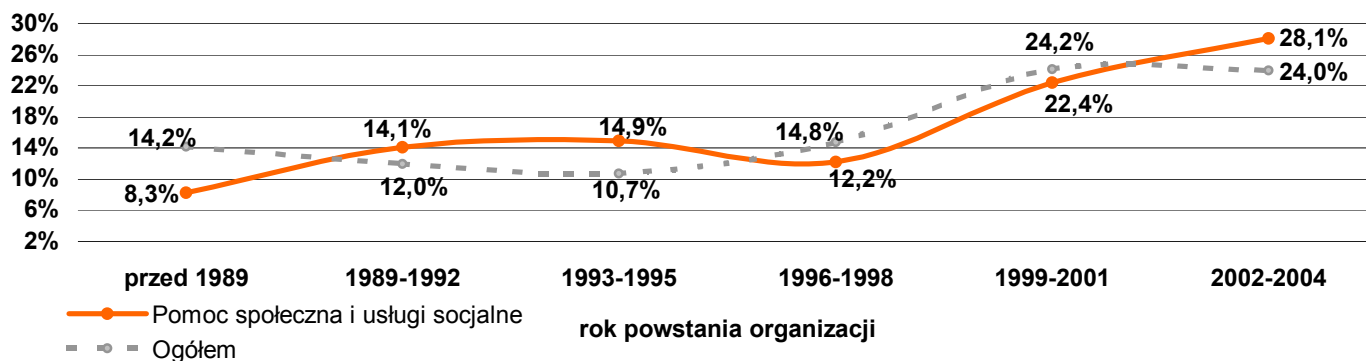

3. LOKALIZACJA: organizacje działające w obszarze pomocy społecznej i usług socjalnych występują częściej w miastach. Rozkład ich liczebności ze względu na wielkość miejscowości, w której mają siedzibę jest zbliżony do rozkładu charakteryzującego cały sektor pozarządowy. 43% z nich zlokalizowanych jest w miastach wojewódzkich i stolicy kraju (wśród wszystkich organizacji 39%). Mniej więcej 1 na 3 organizacje tego typu (36,5%) funkcjonuje w mniejszych miastach (powyżej 10 tys. mieszkańców), zaś co 5 (20%) funkcjonuje na terenach wiejskich lub w miastach nie przekraczających 10 tysięcy mieszkańców.

Wieś i miasteczka (< 10 tys. mieszk.)
 miasta oprócz stolic regionów
 Stolice regionów i Warszawa

4. WIEK ORGANIZACJI: rozkład wieku organizacji działających w obszarze pomocy społecznej i usług socjalnych nie różni się specjalnie od rozkładu dla całego sektora pozarządowego. Mniej więcej 1 na 10 takich organizacji rozpoczęła swoją działalność jeszcze przed 1989 rokiem, a prawie 30% powstało w pierwszej połowie lat 90. Tyle samo znajduje się w grupie organizacji najmłodszych, zarejestrowanych nie wcześniej niż w 2002 roku.

5. FEDERALIZACJA I REPREZENTACJA: podobnie jak w całym sektorze pozarządowym, ok. 60% (61%) organizacji zajmujących się pomocą społeczną i usługami socjalnymi nie należy do żadnych porozumień ani federacji organizacji, ani na poziomie branżowym, regionalnym czy ogólnopolskim, ani na poziomie międzynarodowym. 31,5% deklaruje przynależność do porozumienia branżowego, regionalnego lub krajowego (w całym sektorze prawie 36%). Niespełna 16% należy do porozumienia bądź porozumień międzynarodowych (wśród wszystkich organizacji twierdziło tak 11% badanych). Choć porównanie opisanych wyżej deklaracji nie wskazuje na to, że organizacje tego typu są szczególnie dobrze zorganizowane, to jednak okazuje się, że zdecydowanie częściej niż inne potrafią one wskazać organizacje reprezentujące interesy całego sektora pozarządowego. „Tylko” 42% z nich twierdzi, że nie zna takich organizacji, podczas gdy wśród wszystkich respondentów odsetek ten sięga 63%. Co druga badana organizacja pomocy społecznej jest świadoma istnienia takiej organizacji, zaś kolejne 7% twierdzi, że sama jest taką organizacją. W całym sektorze, organizacje reprezentujące interesy ruchu pozarządowego zna 36,7% organizacji, z czego 10% twierdzi, że są one nieskuteczne (wśród organizacji pomocy społecznej jest to 7%). Wydaje się więc, że organizacje zajmujące się pomocą społeczną i usługami socjalnymi są jako „branża” znacznie bliżej spraw sektora niż większość innych organizacji. Nieco gorzej przedstawia się stan ich wiedzy o organizacjach wspierających działania ich własnej branży, choć i tu się wyróżniają. 64% organizacji zajmujących się pomocą społeczną i usługami socjalnymi potrafi wskazać takie podmioty, w porównaniu do 54% w całym sektorze. Tylko pod względem wiedzy o organizacjach wspierających inicjatywy pozarządowe w regionie, w którym działają, organizacje pomocy społecznej nie odstają od wszystkich. Prawie 60% z nich (59%) nie potrafi wskazać takiej organizacji (w całym sektorze 62%).

Federalizacja: organizacje należące do jakichkolwiek (polskich lub międzynarodowych) porozumień

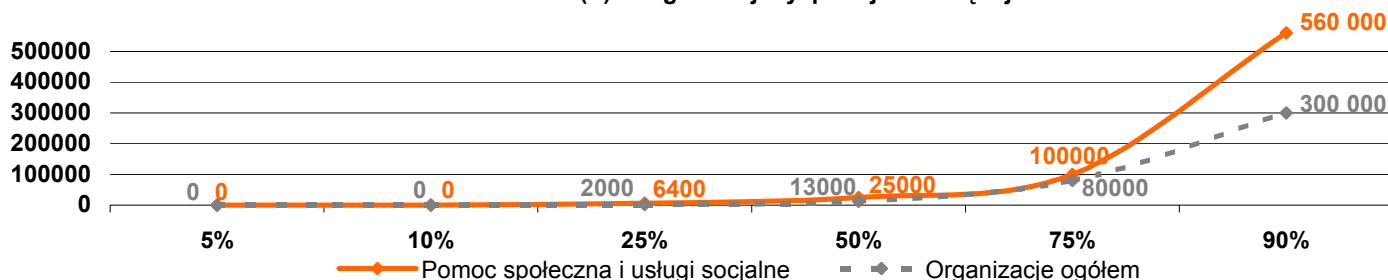

6. WIELKOŚĆ, SKALA DZIAŁAŃ: organizacje działające w obszarze pomocy społecznej i usług socjalnych wyróżniają się na tle sektora zarówno pod względem potencjału ludzkiego (choć nie pod względem bazy członkowskiej), jak i pod względem kondycji finansowej.

Jednak pod względem terytorialnego zasięgu prowadzonej przez siebie działalności nie różnią się zbyt od ogółu organizacji.

- Połowa stowarzyszeń zajmujących się pomocą społeczną i usługami socjalnymi liczy nie więcej niż 42 członków. Podobnie jest w całym sektorze pozarządowym. Jednak, jak wynika z deklaracji respondentów, aktywność członków tych organizacji jest dość niska: połowa uczestniczących w badaniu organizacji tej branży zadeklarowała, że w ich działania aktywnie włącza się (regularnie płacąc składki, uczestnicząc w pracach organizacji itp.) nie więcej niż co 3 ich członek (w całym sektorze – co drugi).
- Organizacje zajmujące się pomocą społeczną i usługami socjalnymi częściej korzystają z pomocy wolontariuszy. Prawie 65% z nich współpracowało z nimi w 2004 roku – to o 20 punktów procentowych więcej niż w przypadku wszystkich organizacji. Pod względem liczby wolontariuszy pracujących na rzecz tych spośród nich, które z wolontariatu korzystają, organizacje te nie różnią się znacząco od ogółu sektora.
- Poziom zatrudnienia w organizacjach pomocy społecznej również wydaje się nieznacznie wyższy niż w całym sektorze. Płatnych pracowników zatrudnia ok. 40% z nich, podczas gdy wśród wszystkich organizacji robi tak 1 na 3 organizacji (33%). Jednak pod względem liczby zatrudnianych pracowników organizacje te nie wyróżniają się.
- Analiza struktury zatrudnienia w organizacjach świadczących pomoc społeczną lub usługi socjalne pozwala zauważyć, że w porównaniu do ogółu organizacji pozarządowych ich pracownicy są nieco gorzej wykształceni. W co drugiej organizacji tego typu nie więcej niż 50% płatnych pracowników jest po studiach (w całym sektorze 66% pracowników). Jest też wśród nich relatywnie więcej kobiet. W co drugiej organizacji działającej w obszarze pomocy społecznej $\frac{3}{4}$ płatnego personelu to kobiety (wśród wszystkich organizacji $\frac{2}{3}$ personelu).
- Także pod względem potencjału finansowego organizacje zajmujące się pomocą społeczną wypadają okazalej niż sektor jako taki. Choć ok. 16% zanotowało w 2003 roku przychody nie przekraczające 1000 zł (wśród ogółu organizacji było podobnie) to przychody pozostałych są z reguły wyższe niż w całym sektorze. Budżet 25% najbiedniejszych organizacji pozarządowych nie przekracza 2000 zł, w porównaniu do 6400 wśród organizacji pomocy społecznej. Przychody 90% wszystkich organizacji nie przekraczały w 2003 roku 300 000 zł, podczas gdy wśród 90% organizacji pomocy społecznej sięgał nawet 560 000 zł.
- Respondentów, którzy deklarowali, że zasięgiem swoich działań obejmują obszar gminy lub powiatu jest wśród organizacji pomocy społecznej ok. 45% - mniej więcej tyle samo ile w całym sektorze pozarządowym. Prawie 20% organizacji tego typu wskazuje, że działa na poziomie całego kraju. Działania poza granicami Polski prowadzi 5,5% organizacji zajmujących się pomocą społeczną – również podobnie jak w całym sektorze, dla którego odsetek ten wynosi 8%.

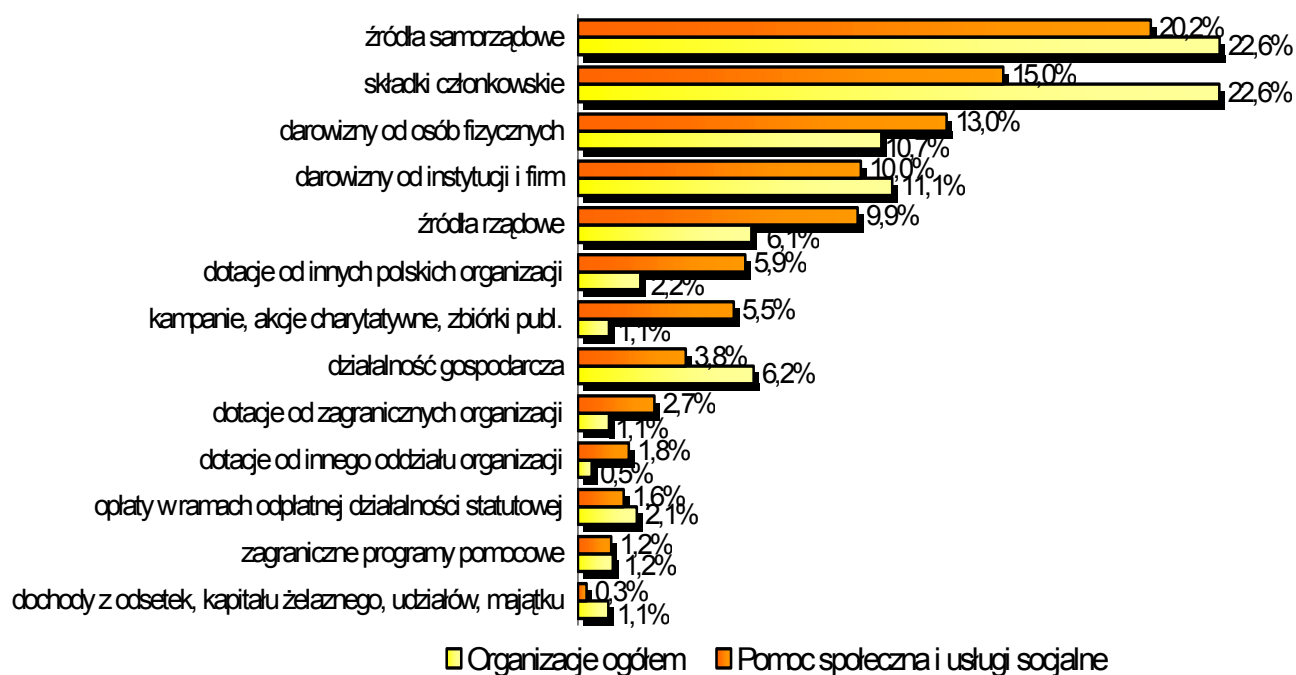
Budżet 2003 w PLN: (X)% organizacji dysponuje nie więcej niż... zł.

7. ŹRÓDŁA PRZYCHODÓW: jak wynika z deklaracji organizacji działających w obszarze pomocy społecznej i usług socjalnych, przeciętna organizacja tego typu korzysta z większej

liczby źródeł przychodów niż inne typy organizacji. Do najczęściej wykorzystywanych źródeł należą wśród nich składki członkowskie (przychody z tego źródła uzyskało w 2003 roku ok. 60% organizacji zajmujących się pomocą społeczną), darowizny od osób fizycznych (skorzystało z nich aż 55% organizacji tego typu – o 15% więcej niż w całym sektorze) oraz darowizny od instytucji i firm (ok. 50% - to również więcej niż wśród ogółu organizacji). Niespełna 50% organizacji zajmujących się pomocą społeczną skorzystało w 2003 roku z dofinansowania z samorządu (podobnie było wśród wszystkich organizacji – 45%). Szczególnie warta odnotowania jest wyjątkowa w sektorze pozarządowym częstość korzystania przez te organizacje z darowizn od osób fizycznych. Nie jest to jedyne źródło, które wykorzystują one częściej niż inne organizacje. Podobnie jest np. ze źródłami rządowymi: korzysta z nich prawie 30% organizacji zajmujących się pomocą społeczną (28%) w porównaniu do niecałych 20% wśród ogółu organizacji. Jeszcze wyraźniejsze różnice dotyczą dochodów z kampanii, zbiórek publicznych czy akcji charytatywnych: korzystało z nich 23% organizacji działających w obszarze pomocy społecznej, a tylko 7% wszystkich organizacji pozarządowych. Organizacje pomocy społecznej częściej są też wspierane przez krajowe organizacje pozarządowe: przychody z tego źródła zanotowało 18% z nich (wśród wszystkich organizacji - 9%). Wśród źródeł finansowania mających największe znaczenie dla budżetu typowej organizacji pomocy społecznej i usług socjalnych pierwsze miejsce zajmują źródła samorządowe (20% budżetu przeciętnej organizacji tego typu), ważne są też składki członkowskie (15%), darowizny od osób fizycznych (13%) oraz darowizny od instytucji i firm i źródła rządowe (po ok. 10%). Mniejsze – w porównaniu do innych organizacji – znaczenie składek członkowskich w przychodach organizacji tego typu jest związane z większym udziałem wśród nich fundacji.

Udział poszczególnych źródeł finansowania w budżecie przeciętnej organizacji w %

8. WSPÓŁPRACA: Podobnie jak ma to miejsce w całym sektorze, organizacje działające w obszarze pomocy społecznej i usług socjalnych stosunkowo często utrzymują rozbudowane kontakty z samorządem i administracją publiczną na poziomie regionalnym. Regularny kontakt z władzami samorządowymi na szczeblu lokalnym utrzymuje 70% z nich. 36% kontaktuje się z samorządem regionalnym (Urzędy Marszałkowskie), a 31% z Urzędami Wojewódzkimi. Jednak najczęściej organizacje zajmujących się pomocą społeczną (76%) deklaruje stały kontakt z lokalną społecznością, w której działają. Także pod tym względem

nie różnią się one od ogółu organizacji, wśród których tego rodzaju kontakty utrzymuje 74%. 55% organizacji pomocy społecznej kontaktuje się z instytucjami użyteczności publicznej – w całym sektorze takie kontakty utrzymuje 62,5% organizacji. Mniej niż połowa (45%) regularnie kontaktuje się z innymi organizacjami pozarządowymi w Polsce, a ponad 40% - z mediami lokalnymi (42% - to o 10 punktów procentowych mniej niż wśród wszystkich organizacji) i ze środowiskiem biznesu (41%).

Zdecydowanie częściej niż zwykle organizacje pomocy społecznej i usług socjalnych łączą kontakty z kościołem i związkami wyznaniowymi – deklaruje je co trzecia organizacja tego typu (35%), i tylko 1 na 5 wszystkich organizacji pozarządowych (20%). Bardzo rzadko partnerem dla organizacji pomocy społecznej są zagraniczne organizacje pozarządowe, rząd i instytucje państwowe na szczeblu centralnym, media ogólnopolskie, instytucje odpowiedzialne za dystrybucję funduszy europejskich czy partie polityczne. Poproszeni o wybranie 3 typów podmiotów, kontakty z którymi uznają za najważniejsze, przedstawiciele organizacji pomocy społecznej najczęściej wskazują na samorząd lokalny (twierdzi tak 61% z nich) inne organizacje pozarządowe w Polsce (30% - to znacznie częściej niż w całym sektorze, w którym odsetek ten sięga ok. 20%), lokalną społeczność, w której działają (28%) oraz instytucje użyteczności publicznej (prawie 25%). Rzadziej uznają za to za istotne środowisko akademickie (niecałe 2% wskazań, w porównaniu do ponad 10% wśród wszystkich organizacji).

9. UNIA EUROPEJSKA: organizacje zajmujące się pomocą społeczną i usługami socjalnymi należą do tych deklarujących najsilniejsze zainteresowanie pozyskaniem dofinansowania ze środków nowych funduszy europejskich. O środki te „raczej” lub „na pewno” zamierza się ubiegać 84% z nich (w porównaniu do 74% w całym sektorze). Warto przy tym zaznaczyć, że prawie 60% to organizacje już teraz zdecydowane aplikować do programów unijnych, zaś tylko 1 na 5 twierdzi, że „raczej” spróbuje pozyskać środki finansowe z tego źródła. Wśród wszystkich organizacji, zdecydowanych było znacznie mniej, bo tylko 45%. Dużemu zainteresowaniu organizacji możliwościami związanymi z rozszerzeniem Wspólnoty Europejskiej towarzyszy jednak brak doświadczeń związanych z pozyskiwaniem takich środków. Dotyczy to także organizacji działających w obszarze pomocy społecznej i usług socjalnych. 19% z nich ubiegało się już (w ciągu ostatnich 4 lat) o środki pomocowe lub przedakcesyjne.

Plany i doświadczenia związane ze środkami unijnymi

